

Heino, ilm ja inimesed

Kui sa ilmast õpetust saad, küll siis targemaks lähed (Tarvastu)

1970. aastal ilmus koguteos "Inimene ja ilm", mis kohe ära osteti. "Inimese ja ilma vaheline seos on niisama vana kui inimkond, aegade jooksul on muutunud vaid selle seose iseloom," alustas raamatut Heino Tooming. Kogumiku koostajana suutis ta tookord panna ühtses stiilis kirjutama 28 autorit alates ilmameestest ning lõpetades moenaistega.

Kolmkümmend üks aastat hiljem üllitas sama mees, seekord üksi, mahuka, eelmisega sarnase pealkirjaga teose "Ilm ja Inimesed." Millest juttu, näitab raamatu alapealkiri: "Loodusteadlase meenutused ja mõtted".

See oli vist Muhamed, kes kurtis, et ükski prohvet ei ole kuulus oma maal. Jaan Einasto koolkond sai Eestis tuntuks alles siis, kui ajakirjanikud avastasid, et väljamaa neist kirjutab. Arvata võib, et ka professor Toominga nimi on kaugete bioloogide-ökoloogide hulgas levinum kui eeldada võib: tema kaheksast monograafiast on kaks tõlgitud vene keelest jaapani keelde, 300 artiklist on osa avaldatud seitsmes võõrkeeles.

Paar korda on mind Eestist kaugel üllatatud küsimusega: kas tunnete ka "doktor Hiino Tuumingat"? Lehelugejaile-raadiokuulajaile oli ta aga enam tuntud kui lumeurija või tornaadodekütt, kes kommenteeris loodusnähtusi.

Viimsesse raamatusse kätkes ta oma kredo elust: "Töö on võitlus – võitlus enese maksmapanemise eest, väarikuse säilitamise eest. ... Jõuda kaugemale, kui oled lootnud, see pakub rahuldust igal alal." Selles on raamatu olulisim sõnum.

Veel teine tsitaat: "Intuitsioonile – sellele Jumala poolt kingitud andele peab lisanduma töö, et saavutada edu. Just töö on vahend, et saavutada edu."

Teadlaste jaotused

Heino jagas teadlasi esimeses lähenduses kahte peamisse tüüpi: looja tüüp ja interpreedi tüüp. Ise kuulus ta kahtlemata loojate hulka ("detailide kallal nikerdamine on minu jaoks igav"). Ka oma jüngritele antud õpetussõna kõlas: "Kui tahad teaduses edasi jõuda, niida nagu heinamaal vikatiga heina, ära nüsi kääridega rohtu!"

Seitsmekümnendail aastail tema poolt välja töötatud nn taimekoosluste maksimaalse produktiivsuse teooriat on Tooming laiendanud ka inimühiskonnale. Raamatu lõpuosas on toodud rida konverentsiettekandeid vaimsusest, loodusest ning ühiskonnast. "Taimekooslus on harmooniline ja kõrge produktiivsusega, kui kõik nišid on täidetud kõige konkurentsivõimelisemate liikide ja indiviididega. Sarnaselt sellele peaks ka kõik inimühiskonna nišid olema kaetud võimekate ja töökate inimestega. Tühi nišš kujuneb limiteerivaks teguriks kogu ühiskonnale".

Tooming leidis oma niši elus, huvitava töö, ainult et kergelt ei tulnud see talle sugugi kätte. Paljud tema teaduslikud ideed olid liiga uudsed isegi rahvusvahelistele nimekaile ajakirjadele, kord oli ta ise liiga tundlik tehtava kriitika suhtes. Või ärritas kõrgemate instantside ignorantsus. Seitsmekümnendail aastail ütles ENSV peaministri, tollase nimetusega Ministrite Nõukogu esimehe esimene asetäitja: "Eesti põllumajandus saab läbi ka ilma fotosünteesita!" Arvatavasti mõeldi siin küll fotosünteesi uurimist.

See oli aga Heino üks paljudest tegevusaladest, võiks öelda – leivanumber. Tooming arvutas matemaatiliste mudelite abil, millised peaksid välja nägema teatud geograafilistes tingimustes põllukultuurid, milline olema nende fotosünteesiaparatuur, et saavutada maksimaalset produktiivsust. 1969. aastal kirjutas USA teadlane Loomis: "Dr Toominga hüpotees jõuab bioloogia olemuseni ning omab ka olulist praktilist väljundit".

Paarikümne aasta jooksul kasutasid siinmail leitud seaduspärasusi mitmed välismaa teadlased, aga kapitalistliku hundimoraali tõttu ei suvatsetud tsiteerida "raudse eesriide" tagant tulnud teadusideid.

Toominga aja lugu

Sada aastat tagasi ilmus K.A. Hermannilt esimene eesti entsüklopeedia. Selle järgi "ajalugu on inimese lugu aja sees. Tema jutustab, mis inimene on teinud, saanud ja kannatanud."

"Ilm ja Inimesed" on Heino Toominga ajalugu just Hermannii definitsiooni järgi, tema elukäik seitsme aastakümne jooksul. Ja mitte ainult autori lugu, vaid samuti värvikad meenutused teadusoludest pärast sõda kuni praeguse ajani, kultuurilugu (pajatused õpinguist ülikoolis, Tartu Akadeemilise Meeskoori ajast, muu hulgas ka Julius Kuperjanovi humoristliku kirja koopia Vene kroonust autori isale Gustav Toomingale), reisikirjeldused (näiteks Aserbaidžaanist, kus ta sai NSVLi au-naftapuuri ja nimetuse).

Toominga haaret näitab asjaolu, et raamatus mainitud nimesid on registris üle 1100.

Seiklustest

Raamatus on Heino pajatanud paljudest elujuhtumustest, kõik neist ei ole pääsenud trükki. Ammuse, 1965.a Tadžiki ekspeditsiooni esimese päeva hommikul torkas ta jala toasussi sisse ja kangestus: seal oli midagi külma ning libedat! Skorpion? Falang? Pärast tuhvli otsas trampimist julges noor füüsik seda raputada: välja pudenes käekella detaile. "Parem karta, kui kahjatseda!" nentis ta kurvalt.

Autori sünnipärane viisakus viis teda vahel otse eluohtlikesse situatsioonidesse. 1998. aastal sõitsime taksoga Costa Rica pealinnas San José. "Virtuoso!", ütles Tooming tõmmule juhile tunnustavalt.

Seda poleks ta küll pidanud tegema: mees tõmbus küüru, lisas järsult gaasi ning sõit jätkus kui *action*filmis. Kummid vilistasid, mõlemad külgepeeglid kriiksusid! Takkajärelegi jube meenutada.

Memuaariraamatu lõpulauses ütles Heino: "Maailm on seda väiksem, mida rohkem me teda tunneme".

Ain Kallis